

UNGARN 1956 – ET 50-ÅRSMINNE

Av: Jahn Otto Johansen

Jahn Otto Johansen

Utgitt av: Den norske Atlanterhavskomiteé
Redaktør: Marit Rye Ramberg
Trykket av: Hegland Trykkeri AS, Flekkefjord
ISSN: 0802-6602

For mer informasjon, besøk våre nettsider: www.atlanterhavskomiteen.no

UNGARN 1956 – ET 50-ÅRSMINNE

Av: *Jahn Otto Johansen*

Ungarn mindre heldig enn Romania

Når vi skal vurdere bildet av Ungarn i oversatt ungarsk litteratur og i omtale i norske bøker, tidskriftartikler og pressekommentarer fra 1956 og fremover, må vi ha klart for oss den storpolitiske situasjonen og forholdene i selve Ungarn.

I den annen verdenskrig havnet Ungarn, som i den første verdenskrig, på den tapende side. Den skjebnesvangre fredsavtalen fra Trianon i 1920 ble stående. Den innebar at Ungarn mistet 71,5 prosent av sitt territorium og 67,5 prosent av sine innbyggere. Tre millioner ungarere ble værende utenfor Ungarns grenser. I dag er det fem millioner ungarskættede som lever i andre land, i Europa og USA. Men dette er også en følge av de to store emigrasjonsbølger etter den annen verdenskrig, da kommunistene kom til makten og etter 1956.

Fredsavtalen i Trianon er fortsatt et åpent sår i ungarernes bevissthet, ikke minst fordi deres tradisjonelle motpart, rumenerne, kom så mye bedre ut av koalisjonen med Hitler-Tyskland. De hoppet av i tide og vendte sine våpen mot sine tidligere forbundsfeller.

Etter at kommunistene kom til makten i Bucuresti, utviklet det seg, først i det skjulte og etter hvert mer åpent, nasjonale trender. Den relative uavhengighet i forhold til Moskva var tydelig allerede under Gheorgiu-Dej, men ble enda mer markant under Ceausescu. Det ga Romania atskillig sympati i Vesten til tross for at regimet innad var et av de mest diktatoriske i hele Warszawa-pakten.

Antisemittismen var minst like markant i Romania som i Ungarn, men dette ble tonet ned av sionistiske hjelpeorganisasjoner som stod bak den store rumensk-jødiske emigrasjon til Israel. De betalte stykkpris per hode til Ceausescu-regimet og glattet derfor over den kritikk som ellers ville ha kommet mot hans strenge politikk.

Etter 1990 har rumenerne med atskillig hell klart å skjule at de under den annen verdenskrig forfulgte jøder og sigøynere på en særdeles brutal måte.

Og rumenske nasjonalister med betydelig tilslutning i meningsmålinger og valg har rehabilitert de gamle fascister uten at det har vakt så sterke reaksjoner i vesten som når ungarske ekstremister har forsøkt å gjøre det samme.

Ungarerne har vært ikke så dyktige diplomater som rumenerne. Derfor har man i Ungarn et populært ordtak:

"rumensk er ingen nasjonalitet, det er en profesjon!"

I det ligger det en aldri så liten misunnelse over at rumenerne i mange år (førte) en mer vellykket PR i Vesten. Men da Romania sammen med Bulgaria fikk grønt lys for EU-medlemskap 26. september 2006, var det bildet man i vest hadde av rumensk politikk og samfunnsliv blitt atskillig mer nyansert. Kommisjonen stilte strengere krav til disse to land enn det den hadde gjort til Ungarn og de andre sentraleuropeiske landene. Særlig var Brussel opptatt av at de nasjonale myndighetene skulle føre en effektiv kamp mot korrupsjon, et fenomen som heller ikke er ukjent i Sentral-Europa.

Det var også en dyd av nødvendighet å tone ned at Ungarn under Janos Kadar etter hvert kom til å føre en mer liberal politikk. Den såkalte "goulasj-kommunisme" skulle få ungarerne til å glemme 1956. Kadars holdning var: "de som ikke er mot oss, er med oss". Tidligere hadde det vært det motsatte.

Men siden det var avgjørende for Budapest å ikke utfordre Moskva, ble dette ikke brukt i særlig grad i ungarsk diplomati og i propagandaen i utlandet. Jeg opplevde ofte at ungarske regjeringsrepresentanter som jeg intervjuet, tilføyde etter at TV-kameraet var slått av:

"ikke skryt for mye av oss. Ikke beton for meget at Ungarn er annerledes".

Sovjetiseringen av Ungarn

Sovjetiseringen av Ungarn ble ekstra upopulær fordi den ble gjennomført av jødiske kommunister, som flertallet av ungarere hadde stilt seg skeptiske til siden Bela Kun-republikken på slutten av første verdenskrig. Bela Kuns rådsrepublikk sosialiserte banker, fabrikker og jordeiendommer og slo brutalt ned all opposisjon. Men reaksjonene under admiral Miklos Horthy var minst like harde. Den røde terror ble avløst av den hvite terror.

I ettertid opplevde ungarere flest Bela Kun-regimet som det verste i nyere tid, og mange fremhevet det jødiske element, mens Horthy ble fremstilt som en redningsmann fra bolsjevikene.

Etter 1990 ble Horthy rehabilert og fikk en ny offisiell begravelse. De mørke sider ved hans politikk den gang og under den annen verdenskrig ble oversett av ungarere flest.

Sosialisme på ungarsk var et fremmedelement, mens den i Romania, som nevnt, fikk et mer nasjonalt preg. Ungarerne opplevde det sovjetiske presset etter 1945 og den måten Moskvas lokale håndlangere opptrådte på, som spesielt brutalt og ydmykende. Dette inntrykket ble formidlet og forsterket av ungarere i eksil allerede før 1956.

Stalins død i 1953 ga nytt håp i Ungarn, så vel som i de andre sate-littland. Men det var Krusjtsjovs avstaliniseringstale på den 20. partikon-gress våren 1956 som oppmuntret alle dem som håpet at den stalinistiske undertrykkelse var et tilbakelagt stadium. Den brutale undertrykkelse av arbeideroppstanden i Øst-Berlin i juni 1953 burde derimot ha tjent som en påminnelse om at Moskva ikke ville tillate at kommunistpartiets maktmo-nopol ble rökket ved og at statens kontroll over produksjonsmidlene ble svek- ket. Lojalitet til Warszawa-pakten og Comecon var et ufravikelig krav. Lenge før Bresnjev kom til makten, eksisterte det i praksis en Bresnjev-doktrine.

For sent og for lite

I Ungarn var den første liberalisering etter Stalins død, med rehabiliterin-gen av Imre Nagy som et høydepunkt, kortvarig. Nagy ble statsminister i 1953, men Matyas Rakosi beholdt posten som partisjef. Han saboterte Nagys reformpolitikk og lyktes i å overbevise russerne om at Imre Nagy ikke var mannen de skulle satse på. I 1955 måtte Nagy gå av, og Rakosi samlet på ny all makt i sine hender. Først etter den 20. partikongress innså Kreml at det ikke hadde noen hensikt å beholde Rakosi lenger. Men den nye partisjef, Ernö Gernö, var med sin stalinistiske fortid ikke noe heldig valg.

Selv ved å fjerne Rakosi klarte verken Kreml eller den ungarske parti-ledelse å dempe gemyttene. Ikke engang statsbegravelsen av Laszlo Rajk, som var blitt henrettet etter en skueprosess der han som følge av tortur innrømmet alt anklageren ønsket, skapte ro. I Petöfi-klubben og i andre fora vokste motstanden mot regimet. Dikteren Sandor Petöfi, som deltok i det mislykkede opprøret mot østerrikerne i 1848, var oversatt til norsk og var kjent i litterære og historiske kretser hos oss, men ikke særlig utover dette.

Da Wladislav Gomulka seiret i den polske maktkamp 19.-20. okto-ber 1956, utløste dette store sympatidemonstrasjoner i Budapest. Gerö

forsøkte å få situasjonen under kontroll, men hans klossete radiotale gjorde bare vondt verre. Det kom til et spontant opprør, der radiohuset ble stormet og det hemmelige politi ble jaktet på. 24. oktober tilkalte Gerő de sovjetiske styrker som var stasjonert i Ungarn, til å opprettholde ro og orden. Imre Nagy ble igjen statsminister, og Janos Kadar, som i likhet med Rajk hadde vært fengslet og torturert, overtok i realiteten partiledelsen.

På det tidspunkt lot det til at sovjetledelsen var villig til å godta vidtrekkende politiske og økonomiske reformer, men utviklingen var kommet for langt. Opprøret spredte seg og Nagy måtte bare følge med. 30. oktober bøyde han seg for kravene fra revolusjonskomiteene og arbeiderrådene om politisk demokrati og full nasjonal selvbestemmelsesrett. 1. november overrasket Nagy Moskva og resten av verden med å erklære at Ungarn ville tre ut av Warszawa-pakten og bli en nøytral stat under FNs beskyttelse. Men på det tidspunkt var den militære intervensjon forlenget planlagt og nye, ferske avdelinger var på vei.

Folkeoppstanden slås ned

Dermed var loddet kastet. Sovjetunionen så sin stilling i Sentral- og Øst-Europa truet og fryktet at den fremskutte sikkerhetspolitiske linje, som de hadde bygget opp etter 1945, skulle falle sammen. Natt til 4. november stormet sovjetiske tropper Budapest. Nå ble det satt inn ferske forsterkninger som ikke ante hva det hele dreide seg om og som ikke hadde noen sympati for opprørerne.

Dagen før hadde russerne lokket forsvarsminister Pal Maleter i en felle. Under påskudd om forhandlinger arresterte russerne ham og hans følge. Senere begikk de det samme løftebrudd overfor Imre Nagy da han forlot den jugoslaviske ambassaden der han hadde søkt tilflukt.

Mange sovjetiske soldater hadde i de første sammenstøtene sluttet seg til frihetskjemperne. De falt enten i kamp eller ble henrettet av sine egne. På den nasjonale æreskirkegården for 1956-ofrene, der både Imre Nagy og forsvarsminister Pal Maleter ligger, er det en egen fellesgrav og et monument for russere som ga sitt liv for andres frihet.

Jeg fikk være med på å legge ned en krans der og på Imre Nagys grav da jeg i 1991 var i Ungarn for å motta Frihetsmedaljen av 1956. Det var en meget sterk opplevelse, ikke minst fordi overlevende frihetskjemperne fortalte meg at russerne før henrettelsen hadde brukket armen på Nagy

og både armer og ben på den lange Maleter for å vannære dem. Deretter hadde de latt hester trampe på de gjenfylte graver, som ble holdt hemmelige i mange år for at ikke ungarene skulle valfarte dit.

Jeg møtte flere som var blitt dømt til døden, men som hadde fått dommen omgjort til livsvarig eller til lange straffer i fengsler. Fengsler som var blant de verste i Østblokken. Tortur hørte til dagens orden. Deres bitterhet var ekstra stor når de fortalte om hvordan dommere og anklagere som de hadde sittet overfor i rettssalen, hadde overtatt deres hus og leiligheter.

En person fortalte meg at han etter 1989 hadde møtt sin dommer på gaten i Budapest. Denne bodde fortsatt i huset hans. En annen dommer levde i ensomhet, foraktet av sine naboer, da han døde i en konfiskert leilighet. Han hadde forgjeves forsøkt å få hjelp av naboene, men ingen hørte hans skrik. Han klarte ikke å åpne døren ut. På den fantes dype kloremerker etter mannens dødskamp. Beretteren syntes det var til pass for ham.

Det er slike erfaringer man må ta med skal man forstå den bitterhet og de skarpe motsetninger som har eksistert i det ungarske samfunnet siden 1989 og som slo ut i de voldsomme demonstrasjoner høsten 2006 da et samlet Ungarn skulle markere femtiårsminnet for folkeoppstanden. Ofrene og deres etterkommere kan ikke tilgi at så mange av de gamle kommunister har sluppet fra det uten å ha måttet stå til ansvar og at de i tillegg har gjort det så godt under markedsøkonomien.

Ingen hjelp fra Vesten

Oppstanden ble slått ned etter et par ukers harde kamper, der de fysiske ødeleggelse var omfattende og ca 200 000 mennesker mistet livet. Frihetskjemperne hadde ingen sjanse mot overmakten, og den hjelp de var blitt stilt i utsikt av Radio Free Europe og Radio Liberty, kom aldri.

Begivenhetene i Ungarn gjorde et sterkt inntrykk på oss den gang, og de satte sitt preg på den norske mediedekning. Bortsett fra Friheten var reaksjonene enstemmig sovjetfiendtlige. Det var en holdning som kom til å prege vårt syn på Ungarn i flere år fremover.

50 år etter kan man reise spørsmålet, som spaltisten Ingrid Hedström gjør i Dagens Nyheter:

hvem eier en revolusjon når den er over?

Allerede før de dramatiske begivenheter i Budapest i september 2006 så vi hvordan tilhengerne av den sosialistiske regjering og opposisjonen

kjempet om hvem som skulle ivareta minnene fra 1956. Denne splittelse preger den ungarske diaspora, også i Norge, selv om den ikke har funnet litterære uttrykk hos oss. Debatten i selve Ungarn og blant ungarere i utlandet er meget livlig, ofte direkte hatsk.

Dette kom blant annet til uttrykk da sosialistregjeringen tok initiativet til å bygge et monument på plassen der en åtte meter høy Stalin-statue ble revet ned av frihetskjempere 23. august 1956.

Men selv om den ungarske høyresiden er sterkt kritisk til en regjering der de fleste av medlemmene var medlemmer av det gamle kommunistpartiet og beriket seg på privatiseringen etter 1990, så har nesten alle fløyer reagert på president George W. Bushs forsøk på å slå mynt på 1956-minnet.

Da Bush besøkte Ungarn i juni 2006, sa han at dagens irakere kunne hente inspirasjon og håp fra ungarernes kamp for sin frihet og nasjonale uavhengighet. Dette reagerte de fleste ungarere på, liksom flertallet av befolkningen hele tiden hadde vært kritisk til regjeringens beslutning om å stille soldater til tjeneste i Irak.

De ungarere som husker 1956, glemmer ikke at USA og vesten "lot dem i stikken" den gang. De som håpet på hjelp vestfra, ventet forgjeves, for stormaktene hadde delt opp Europa seg i mellom etter Yalta-avtalen.

Dette understreker den svenske spaltisten. Jeg slutter meg til denne vurdering og kan bekrefte at jeg blant ungarere både i hjemlandet og i utlandet har møtt det syn at egentlig burde USAs president ha bedt det ungarske folk om unnskyldning.

György Konrads kommentarer

Den internasjonalt kjente ungarske forfatteren György Konrad, som også er blitt oversatt til norsk, forklarte i et intervju med *Süddeutsche Zeitung* 20. september 2006 denne polarisering med at det i Ungarn fortsatt hersket en kaldkrigsstemning mellom høyre og venstre. Mange ungarere ønsker seg en ny revolusjon der restene og arvtagerne etter det kommunistiske regimet blir totalt fjernet. I 1956 kunne ungdommen spille en heroisk rolle. Det er vanskeligere i dag.

Konrad peker på at revolusjoner alltid følger sine historiske forbilder. Folkeoppstanden i 1956 hentet næring fra frihetskampen i 1848, og mye av demonstrasjonene høsten 2006 splinter på 1956.

I 1956 var det radioen som spilte en avgjørende rolle; nå er det fjernsynet.

Det forklarer stormen på fjernsynshuset i 2006, selv om det her var nyfascister og fotballpøbel som gjorde hærverk. Flertallet av demonstrantene tok avstand fra denne volden, men kunne intet gjøre for å forhindre den. Også i 1956 skjedde det at mange tok loven i sine egne hender og henrettet politifolk og andre representanter for regimet i skjul, uten at disse var stilt for retten. Fotografier av mennesker som ble hengt i lykestolpene illustrerer dette.

György Konrád understreker imidlertid at det som nå hender, ikke er noen gjentakelse av 1848 eller 1956. Denne gang er intelligentsiaen mye mer tilbakeholden. Den støtter ikke gatedemonstrasjonene og tar klart avstand fra all vold, selv om den ikke aksepterer at en regjering har løyet for å vinne et valg.

Men vi i vest som har lenger erfaring med demokratisk styresett og har kunnet utvikle parlamentarismen under langt gunstigere forhold, skal ikke sette oss opp på vår høye hest. Når enkelte nordmenn høsten 2006 ga uttrykk for at ungarerne ikke var skikket til å ha demokrati eller at deres demokratiske system i det minste var "umodent" (bl.a. professor Haaland Matlary i et VG-intervju), må man minne om at det også i gamle vestlige demokratier har kommet til voldsomme gatekamper og annen utenomparlamentarisk vold og at det er blitt avslørt grov korrupsjon og maktmisbruk. Det er få land der en statsminister eller statsråd går av før han eller hun er absolutt tvunget til det. I så måte er ikke Ungarn så forskjellig fra vesteuropeiske land.

Det er heller ikke noe særegent for Ungarn at det lyves foran et valg. For som det heter i et gammelt ungarsk ordtak:

det lyves aldri så mye som etter en jakt, på bryllupsnatten og foran et valg. Jeg hadde med dette sitatet i min bok "Hjem til Europa? Sentral- og Øst-Europa i EU og NATO" (2004), som sammen med Nils Morten Udgaards bok var tema for et godt besøkt DNAK-seminar i 2005 (hovedpunktene er gjengitt på engelsk i Det sikkerhetspolitiske bibliotek nr. 6, 2005).

Mange ungarere har fortalt meg at dette ordtak treffer blink som beskrivelse av situasjonen i Ungarn foran valget i april 2006.

Løgnernes marked

Det statsminister Ferenc Gyurcsany egentlig forsøkte på det interne partimøtet etter valgseieren i april 2006, var å ta et oppgjør med alle de

løgner partiet hadde kommet med for å vinne. Det var vel mer fortelser enn direkte løgner, selv om Gyurcsany med mange bannord slo fast at det var knapt et sant ord i det partiet hadde fortalt velgerne. På det tidspunkt visste statsministeren og hans kolleger at ungarerne måtte stramme livremmen drastisk inn. Ungarerne hadde det meste av tiden etter kommunismen levd over evne. Det var tilfelle under to borgelige regjeringer etter 1990, og det skjedde under sosialistene. Men verken de røde eller de blå våget å fortelle folket sannheten. Alt fortsatte som før.

Bortsett fra en stor gruppe åpenbare tapere, som utgjorde samfunnets absolutte bunnsjikt, hadde ungarere flest en høyere levestandard enn de skulle ha hatt ut fra landets økonomiske situasjon. Deres konsum var langt større enn deres produktivitet.

Våren 2006 var dette helt klart for regjeringen og for de økonomiske eksperter. Ungarn hadde det største underskudd på statsbudsjettet av alle EU-land; over 10 prosent av bruttonasjonalproduktet. For å komme inn i Pengeunionen (EMU), som var regjeringens uttalte mål, måtte de få underskuddet under tre prosent av BNP.

Det betydde at en rekke subsidier måtte reduseres eller skjæres helt bort. Mange sosiale ytelser som ungarerne tok for gitt, skulle nå koste mye. Det ville ramme både gamle og unge og ikke minst studentene. Ungdommer fra familier som ikke var særlig bemidlet, ville ikke lenger ha råd til å gå på høyskoler og universiteter.

Dette våget altså ikke sosialistene å fortelle velgerne. Statsminister Ferenc Gyurcsany mente det ikke kunne fortsette slik. De måtte omsider si sannheten. I europeisk presse ble han omtalt som "den ærlige løgner".

"Vi løy morgen, middag og kveld", sa Gyurcsany, og han understreket hva han mente om sine egne ved å kalle Ungarn et "horeland".

Da Dagens Næringsliv spurte sjefredaktøren i det ansette tidsskriftet Budapest Business Journal, Péter Juhász, om en person som hadde løyet slik, kunne bli sittende som statsminister, kom dette svaret:

"selvsagt er det ikke akseptabelt at noen lyver. Samtidig er det ingen andre som kan gjennomføre disse reformene. Han er en forretningsmann selv og vet hvordan økonomien fungerer. Blir han tvunget til å gå av, blir det måneder med krangel om hvem skal ta over. Det vil bare skade økonomien enda mer".

Hvordan lydoptaket med de saftige uttalelser kom ut til offentligheten, er noe uklart. Men det må ha vært noen av hans egne som stod bak lekkasjen.

Gyurcsany var heller ikke særlig populær i sitt eget parti på grunn av sine bramfrie og ofte flåsete uttalelser. Da ungarerne spilte uavgjort mot Saudi-Arabia på bortebane, omtalte han de saudiarabiske spillerne som en gjeng terrorister.

Ference Gyurcsany er ukonvensjonell også på andre måter. Siden han ble partileder i 2004, har han hatt sin egen friske nettblogg der han ikke legger fingrene imellom. Han møter ofte opp på rockekonsserter og begår ville stunts for å tekkes ungdommen. Men dette siste stunt ble for mye for velgerne som i meningsmålinger demonstrerte at de i et nyvalg ville ha stemt sosialistene og deres regjeringspartnere ut av regjeringkontorene. Gyurcsani kunne ikke fri seg for mistanken om at han var blitt millionær takket være uærlige midler. I privatiseringsprosessen etter kommunismens fall tjente han store penger på eiendomstransaksjoner som mange ungarere mener var lyssky. En sosialistisk mangemillionær var ikke lett å akseptere for alle de som hadde fått det verre etter 1990.

Men han var slett ikke alene om å berike seg på samfunnets bekostning. Det var noe de fleste kommunister i sentrale stillinger forsøkte seg på, og mange lyktes, i Ungarn som i andre sentral- og østeuropeiske land.

En klok observatør

Når vi skal bedømme ungarernes forhold til en komplisert og nær fortid, vil jeg anbefale Paul Lendvais bok, "Die Ungarn. Ein Jahrtausend Sieger in Niederlagen" (1999) – "Ungarerne. Tusen års seier i nederlag". Selv om den ungarske opposisjonsleder, Viktor Orban, har gitt uttrykk for at Lendvai er med i en bakvaskelskampanje mot Ungarn, så er hans bok viktig nettopp fordi han kjenner dette landet ut og inn og kan betrakte ungarske forhold gjennom både innenlandske og utenlandske briller. Lendvai er en klok observatør.

Paul Lendvai peker på at selv om Ungarn er et ungt demokrati, så skal man huske på at det "aldri er opposisjonen som vinner, men regjeringen som taper. Makt fører lett til overmøt."

Dette overmøt har de ungarske sosialister, tidligere kommunister, utvilsomt gjort seg skyldig i. Men jeg er enig med Lendvai at det blir noe selvmotsigende i Orbans kritikk når han "på den ene siden angrep opposisjonen (da Orban var statsminister) for å være kommunister, mens han på den annen side anklaget dem for å være storkapitalens håndlangere."

Jeg må imidlertid gjenta at det ikke bare var i Ungarn at de tidligere kommunister og sosialister raskt omstilte seg til kapitalismen og ble de fremste forkjempere for medlemskap i EU og NATO. Det samme mønster ser vi i nesten alle sentral- og østeuropeiske land. Motstanden mot den nye alliansetilknytning har først og fremst kommet fra konservativt og særlig fra høyrepopulistisk hold.

Vi skal heller ikke glemme at i Norge er det mange tidligere AUF-ere og SF/SV-ere, ja, til og med AKP-m-l-ere, som i sine nye sjefsjobber i næringslivet og i privatiserte statsbedrifter opptrer svært så kapitalistisk.

Ungarske erfaringer på norsk

Hvordan har Ungarn 1956 og utviklingen etterpå avspeilet seg i bøker på norsk og i norske medier?

To hovedoppgaver i historie har analysert de norske pressereaksjoner og holdninger. Det er Sjur Waldes "Norske holdninger til Suez- og Ungarn-krisen høsten 1956" ved universitetet i Bergen 1973, og Nils Bernt Georg Ordals "Norske pressereaksjoner på Ungarn-krisen høsten 1956", den siste ved universitetet i Oslo 1977.

De bekrefter at kritikken av den sovjetiske militære intervensjon var nesten enstemmig her til lands og at Kadar-regimet ble møtt med stor skepsis, men at det også ble reist spørsmål om Suezkrisen gjorde situasjonen for ungarerne verre enn den ellers ville ha vært.

Jeg har registrert med en viss undring at det er ingen ved norske universiteter og høyskoler som har tatt doktorgrad på disse temaer, liksom at den faglige innsikt i Ungarn i norske akademiske miljøer var begrenset i 1956 og har vært det senere.

Kunnskapen om ungarsk historie og kultur var generelt ganske liten, mindre enn kjennskapen til tsjekkiske og polske forhold. Dette preget redaksjonene i aviser og radio og må også sies å være karakteristisk for de akademiske miljøer.

Da den ungarske tragedie var et faktum, var det flyktningproblemet som i første rekke opptok Norge og andre vestlige land. Og det var gjennom flyktningenes beretninger at vi dannet oss et bilde av det som var skjedd. Thorvald Stoltenberg deltok som student aktivt i flyktninghjelpen i Østerrike og er blitt dekorert av Ungarn for sin innsats.

Jeg vil også nevne Laszlo Hamoris "Flukten til Norge", som kom ut i

1957, og Andor Hubays "Det hendte i Ungarn: En overlevende forteller" fra samme år. Av ikke-ungarske skribenter må nevnes Peter Fryers "Ungarsk Tragedie" (oversatt fra engelsk 1957) og Erik Rostbølls "Ungarske vidnesbyrd: Rejse til Budapest november 1956", som ble utgitt på dansk av Gyldendal i 1957. Pavel Frankels Samtiden-artikkel (1956: 1) om "Frihetstanken i ungarsk litteratur og diktning" og John Sanness' "Stemninger en mørk novemberdag" i samme tidskrift gjorde også inntrykk, likeledes Det norske arbeiderpartis skrift "Ungarn", redigert av Per Bratland og Magne Soone (1956).

Den viktigste utgivelse i Norge var etter min mening den ungarske antologien "Tross alt", utgitt av Dreyer. Tibor Tollas, som jeg hadde gode kontakter med, skriver i forordet at de som satt i ungarske fengsler og fangeleire, "lengtet etter kultur, etter åndelig dannelse, for å kunne tolke våre lidelser med den høye kunsts midler".

Det bestod et slags litterært liv i fengslene både før og etter 1956, i form av korte, avbrutte samtaler i arbeidspausen eller på gårdsplassen og i nattlige diskusjoner i cellen:

"Vi ville bøte på de tapte ungdomsår og samlet ivrig den ungarske litteraturs og verdenslitteraturens verker og eller fragmenter av dem. Dette arbeid var fullstendig illegalt. Vi måtte stjele papir, blekk og penn, vi måtte stjele den nødvendige tid, alt med innviklede, konspiratoriske metoder. Manuskriptene ble sendt inn til meg; de var vanligvis skrevet på toalett-papir. Og jeg satt der på min halmsekk og redigerte, for å få så vidt mulig feilfrie tekster."

Dette skrift skapte en viss interesse for ungarsk historie og kultur, men denne interesse favnet ikke særlig vidt. Men noen nordmenn begynte etter hvert å forstå at den ungarske frihetstrang hadde røtter tilbake til opprøret i 1848. Petöfi ble et begrep, i hvert fall blant studenter og kulturelt interesserte mennesker.

"Tross alt!"

"Tross alt" ble utgitt etter initiativ av ungarske flyktninger i Norge og inntekten gikk til Norsk-Ungarsk Forenings arbeid for dem. Her kan det være på sin plass å minne om at integrasjonen av de ungarske flyktninger etter 1956 er den mest vellykkede sådanne vi har hatt i moderne tid. Flyktningene fikk først i Østerrike og senere i Norge effektiv hjelp takket være et

lite byråkratisk hjelpeapparat, og det ble satset meget på at de raskt skulle lære seg norsk.

Men først og fremst har ungarene selv æren for at det gikk så bra. De var innstilt på å studere og å arbeide, uten å ende opp som sosialklienter, noe som dessverre er blitt skjebnen til de fleste etterfølgende flyktning-grupper. De gjennomførte på kort tid sin akademiske utdanning og fikk jobb som leger, ingeniører, jurister og kulturarbeidere rundt omkring i landet. En viktig forutsetning var altså at alle anstrengte seg for å lære seg norsk så hurtig som mulig. På den måten kunne de fungere i det norske samfunn.

Flyktningene ble rasket assimilert av norske lokalmiljøer, og de bidro på mange måter til det samfunn de var blitt en del av. De ble "norske" uten å miste sin ungarske identitet. Jeg kjenner ingen annen innvandrings-gruppe, bortsett fra skandinaver, som i moderne tid har klart dette så bra som ungarene gjorde.

Det er overraskende at de som senere fikk ansvaret for norsk asyl- og flyktningpolitikk, ikke studerte våre erfaringer med de ungarske flyktninger etter 1956.

Boken "Tross alt" var spesielt verdifull fordi den ga norske lesere en innsikt i ungarsk kultur og lynne. Ved siden av "Opprop" av Mihaly Vörösmarty og Tibor Tollas' innledning var det oversettelser Tibor Dery, Aron Tamas, Vincent Savarius, Zoltan Czizmadia, Rezsö Pèery og Zoltan Bezerèdj, inntil da helt ukjente navn i Norge.

Jeg intervjuet senere Tibor Dery og Jozsef Lengyel i Budapest. Begge hadde betalt en høy pris for sitt forfatterskap og forsøkte å balansere så godt som mulig i den nye situasjon som etter hvert utviklet seg etter 1956.

I nærkontakt med dem opplevde jeg hvilken påkjenning et slikt diktatur er, spesielt for åndsarbeidere. Det var forfattere og andre kunstnere kommunistene helst ville ha til å propagandere for sin ideologi og politikk. Mange sluttet seg den første tiden etter maktovertagelsen til de nye makthavere på grunn av de bitre erfaringer de hadde med reaksjonære og antisemittiske regimer før og under krigen. Men de beste av dem kom snart opp i konflikter på grunn av kravet om at de blindt skulle følge sosialrealismens doktrine.

Under Kadar balanserte forfatterne og andre kunstnere – mange av dem var sluppet ut av fengslene – på stram line. Både Dery og Lengyel

ba innstendig om at jeg var forsiktig med hvordan jeg presenterte dem. Tibor Derys roman "Niki. Historien om en hund", ble oversatt til de skandinaviske språk og er et mesterstykke når det gjelder å få sagt mye på en indirekte måte.

Tibor Dery og Jozsef Lengyel ønsket ikke å fremstå som helter, men ville samtidig bevare sin hardt vunne integritet. Det var en vanskelig balansegang som jeg etter hvert lærte å ta hensyn til når jeg rapporterte i presse, radio og TV fra Ungarn og andre østblokkland. Det var påfallende at ungarske flyktninger, som selv hadde betalt en så høy pris, var mer forståelsesfulle overfor denne balansegang enn mange norske konservative som på trygg avstand forkynte sin kompromissløse ideologi.

Pioneren Johan Vogt

Det var først ti år etter oppstanden at det kom ut en bok på norsk som gikk et skritt lenger, men her var det også indirekte at de oversatte forfattere ga uttrykk for sine egentlige holdninger. Det gjorde de ved å skrive, ikke ukritisk, om hva den skandinaviske litteratur hadde betydd for dem, særlig Knut Hamsun og Henrik Ibsen. Her møter vi igjen Tibor Dery, og dessuten György Lukacs, Laszlo Nemeth, Gyula Hay, Henrik Hadju og oversetteren Margit A. Beke.

Det interessante med deres essays er at de får frem hvordan de kunne finne en vei ut av sensur og selvsensur via norske diktere. Ibsen var like revolusjonært utfordrende i det ungarske samfunn etter 1956 som han i sin tid var i Norge og i Europa, og som han fremdeles er. Men mens dramatikerens Gyula Hay utroper Ibsen som en udødelig mester, har Lukacs og Nemeth visse motforestillinger, selv om de utvilsomt var hans disipler.

Men som den evige tviler Johan Vogt bemerket:

"vi får finne oss i dette, selv om det måtte såre vår nasjonale forfengeligheit, for hvert nytt slektsledd, må ha nye læremestere, og det er bare noen få som eier den storhet at de kan bli stående som veiledere for menneskeheten gjennom alle tider".

Her ser vi på ny hvordan vi i Norge har noe å lære av møtet med ungarsk og sentral- og østeuropeisk åndsliv.

Også Hamsuns gjennomtrengende fremstilling av den menneskelige psyke beveget lesere i de kommunistiske land nettopp fordi han berørte sinnstilstander og livsmønstre som det var tabu å beskrive i den sosialrealistiske litteratur.

Men like interessant som de ungarske bidrag i "Gjenklang" er professor Johan Vogts forord. Johan Vogt var i mange år formann i den norske PEN-klubben, med forlagssjef Sigmund Strømme og meg som tjenende "løpegutter". Vogt hadde gode forbindelser med dissidenter i kommunistlandene, og hans PEN-program var preget av det. Takket være Johan Vogt fikk vi høre stemmer som vi ellers aldri ville ha fanget opp. PEN-klubbens møter i Det norske vitenskapsakademi bar preg av litterær salong.

Men Johan Vogt ble møtte med mistro og motarbeidet av ny-konservative ideologer. De hadde etter Vogts mening en svart-hvitt-oppfatning av Sentral- og Øst-Europa. De oppfattet nyansering som forræderi eller i hvert fall som lefling med kommunismen.

Igjen vil jeg minne om at de ungarske flyktninger jeg hadde kontakt med, hadde et mer nyansert syn enn mange norske kritikere. Johan Vogts motstandere forsøkte å kuppe PEN-klubben og tilføyde den gamle hedersmann et psykologisk sår som aldri ble leget. Dette fant ingen støtte blant våre medlemmer fra Ungarn og Øst-Europa.

Johan Vogts forord til "Gjenklang" står fortsatt som en innsiktsfull og viktig innføring i det høyst sammensatte og kompliserte åndsliv i Ungarn fra 1960-tallet av. I ettertid må vi gi ham rett når han skriver at han fra 1961 stod "i den gunstige stilling å være blant de første utlendinger som etter mange års avsperringer hadde funnet veien til det ungarske folks åndelige førere". Fra de nordiske land var Vogt den aller første.

Takket være Johan Vogts utrettelig innsats kom Tibor Dery i 1963 til Oslo som den norske forfatterforenings gjest, og året etter var Gyula Illyes æresgjest i PEN-klubben. Det var en måte å stikke hull i Jernteppet på som ikke påkalte de store overskrifter, men som vi i ettertid kan se var viktig.

"Også dette er Europas stemme"

Det gikk mange år fra den bok Johan Vogt tok initiativet til, før det kom ut en ny samling av ungarsk samtidslitteratur i Norge. Det var, typisk nok, ikke de store forlagene, men det lille, men våkne Solum, som i 1984 utga "Også dette er Europas stemme". Det var en samling dikt av Sándor Csoöri og Sándor Kányádi, med forord av Vince Sulyok og gjendiktet av ham og av lyrikeren Odd Abrahamsen.

Sulyok bekreftet mitt eget inntrykk fra Ungarn, nemlig at deres "dikteriske verden er fullt ut europeisk i ordets beste mening, i det den bygger

på den samme felles kulturarv og er bærer av de samme åndelige verdier som Europa har båret frem”.

Men samtidig har ungarsk lyrikk mange særegne trekk som er representert i denne samlingen – bruken av bundne former med rim og en frodig rikdom på bilder med røtter i folkediktningen. Men først og fremst har den ungarske diktning ifølge Sulyok et nasjonalt og sosialt trekk. Den tar opp slike problemer på en helt naturlig måte, noe som har sin bakgrunn i Ungarns tragiske historie.

På 500-tallet hadde magyarene et blomstrende middelalderrike som ble erobret i tyrkerkrigene. Tyrkerne raserte landet som fra da av ble en kasteball mellom stormaktene. Siden landets egne nasjonale institusjoner ikke lenger kunne fungere, ble det dikternes oppgave å bære videre tradisjonene og særlig ungarernes bevissthet om at de var magyarer og annerledes enn de folk som omga dem. Denne bakgrunn er viktig også for å forstå stemningen i Ungarn i dag.

I Ungarn ble litteraturen og særlig lyrikken seismografer som raskt og følsomt registrerte strømninger i samtiden. Dikterne ble, for å bruke en annen metafor, nasjonens samvittighet.

Sandor Kányadis og Sandor Csoöris dikt er gode eksempler på denne dikteriske funksjon.

Derfor er det så viktig at vi får slike samlinger på norsk, men det er som nevnt lenge mellom hver gang det skjer. Denne forsømmelse har i enda større grad hemmet nordmenns forståelse av Ungarn enn den av Polen og Tsjekkoslovakia. Vi trenger å høre Ungarns og Europas stemme fra deres egne diktere.

Diktsamlingen "Til Ungarn"

Jeg vil oppsummere dette tilbakeblikk med å gå lenger tilbake i tiden, med mine personlige erfaringer fra arbeidet med diktsamlingen "Til Ungarn" som ble utgitt av Det norske studentersamfunn i 1957, til inntekt for ungarske flyktningsstudenter. Hensikten med utgivelsen var imidlertid mer politisk og kulturell enn å skaffe penger til studentene. Jeg ville at dette skulle være en åndelig håndsrekning til det ungarske folk i en tid da stridsvogner og bajonetter så ut til å være enerådende. Ungarn 1956 og utviklingen i de andre østland var ikke bare en politisk kamp. Det var en åndskamp.

Boken fikk et meget enkelt typografisk utstyr, trykt på billig papir og innbundet med takpapp.

Tore Juliussen hadde sammen med J. Chr. Gundersen ansvaret for den tekniske utførelsen. Juliussen bidro også med illustrasjoner sammen med Hans Norman Dahl og Kåre Bondesen.

Dette enkle, robuste typografiske uttrykk fremhevet bokens sterke litterære innhold. Her var det, i motsetning til dagens utgivelser innholdet, ikke innpakningen som var avgjørende.

Det lyktes meg å få disse norske sentrallyrikere til å gi sine bidrag – Jan Magnus Bruheim, Magli Elster, Claes Gill, Henrik Ibsen, Carl Keilhau, Halvor J. Sandsdalen, Harald Sverdrup, Aslaug Vaa og Arnulf Øverland.

Fra Danmark hadde jeg fått de to store – Tom Kristensen og Halfdan Rasmussen. Og selvsagt hadde jeg med Henrik Ibsens "Til Ungarn", skrevet i 1849, under inntrykket av den ungarske frihetskamp den gang.

Lajos Tãmasi var den ungarske stemmen med "Rødt er blodet i Pest's gater", et dikt som ble lest i Budapest radio en av de få oktoberdager i 1956 da Ungarn hadde sin frihet.

Her var dagsaktuelle kampdikt som Arnulf Øverlands harmdirrende "Ungarn 1956":

Glemmer vi Ungarn,
 hvordan kan vi da kreve
 rett til å leve,
 Og hvem skal selvfølgelig slåss
 nettopp for oss?
 Hvem satte grenser
 mellom de folk som kan trampes ned,
 og som ingen enser,
 og dem som skal verges for hver en pris?
 hvoriblandt Norge, naturligvis?

.....

Skyer i drift
 Dekker det nattlige himmelfeste.
 Hvem tyder stjernenes skrift?
 Hvem blir den neste?

Arnulf Øverland ga et eksakt uttrykk for den frykt mange av oss hadde den gang, frykten for at også vi i vest skulle bli invadert av sovjetiske styrker. Det var en frykt som det skulle vise seg ikke hadde noen dekning i realpolitikkens verden. Washington og de vestlige etterretningstjenester visste jo bedre, men Øverlands dikt er likevel et riktig tidsbilde.

Claes Gills "Gloria Victis"

Men det dikt som kom til å ha sterkest virkning på ungarere i eksil og jeg tror også på norske lesere, var Claes Gills "Gloria Victis". Claes Gill hadde bare utgitt to diktsamlinger, "Ord i jern" og "Fragment av et magisk liv", men tilhørte allerede den norske sentrallyrikken. "Gloria Victis" var det eneste nye dikt han tillot publisert, og det er nå med i nye samlinger.

Jeg var sammen med Claes Gill natt og dag i flere uker den gang. Jeg leste elleve utkast som han alle forkastet, ved å rive dem i stykker eller kaste dem på peisen. Det tolvtte, "Gloria Victis, lot han meg få trykke, under tvil:

Gloria Victis! – Glem dem aldri!

Glem aldri de falne

som roper til oss med død i sin munn,

at liv, langt eller kort, i dødens stund

veies på vektskålen opp med seiershåpets svimle sekund.

Gloria Victis! – Glem dem aldri!

Glem aldri de levende,

de som med døden i sind, må trosse sitt nederlag

leve, synge for sine barn, streve fra dag til dag,

håpende intet – intet uten sitt hjertes siste slag.

Det Claes Gill gjorde, var noe som sjelden kom frem i våre vestlige reaksjoner på undertrykkelsen i øst – Øst-Berlin 1953, Ungarn 1956 og Tsjekkoslovakia 1968, tre merkepæler i min grunnholdning. Selv om vi ikke skulle glemme de falne, heltene, så var det viktig ikke å overse de som skulle leve videre i fortvilelse og uten håp slik det den gang så ut for oss og for dem.

Dette memento grep ungarere i eksil og oversatte Claes Gill til mange språk, ja, til enda flere språk enn selve diktsamlingen "Til Ungarn".

Ungarerne forstod bedre enn vi i vest at øst-vest-konflikten var en åndelig kamp som måtte vinnes med åndelig midler, selv om det var helt nødvendig at vi hadde et effektivt NATO-forsvar og et USA i ryggen.

Det var dette Ungarns president, Árpád Gönz, fremhevet så sterkt da han overrakte meg den ungarske frihetsmedaljen av 1956 for diktsamlingen "Til Ungarn". Gönz ble dømt til livsvarig fengsel i 1956, og han gikk aldri på akkord med regimet i den lange Kadar-perioden. Ingen kunne trekke Gönz' moralske og politiske autoritet i tvil. Men han var ikke en mann av de store ord, og han likte ikke barrikadekjempernes ofte svulmende patos. Gönz så nettopp det menneskelige element i tragedien.

Tragedien Kadar

Mot denne bakgrunn var det forståelig at det tok tid før vi i Vesten, og ungarerne selv, mente å kunne danne oss et noe mer nyansert bilde av Ungarn under Kadar. Janos Kadar ble stygt torturert av stalinistene og satt lenge i fengsel, men han stilte seg til sovjetmaktens disposisjon i 1956.

Han forsøkte å vinne ungarernes passive aksept, om ikke akkurat direkte godkjenning, ved slagordet "Den som ikke er imot oss, er med oss". Stalinistenes program var jo det motsatte: "Den som ikke er for oss, er mot oss".

Janos Kadar var forhatt av de ungarere som mistet sine kjære i oppstanden eller ble fengslet og fratatt sine eiendommer. Ofrene så aldri noe formildende i Kadar. Andre mente Kadar tross alt var det beste de kunne få.

For de som ikke stod i direkte opposisjon til regimet, var forholdene i Ungarn fra begynnelsen av 1960-tallet mer liberale enn i noe annet østland, Polen unntatt. "Goulasjkommunismen" ga dessuten ungarerne en høyere levestandard enn rumenere, bulgarere og til og med polakker hadde.

Kadar forsøkte å skape en mykere sosialistisk modell, uttalte Györgö Konrad i et intervju med svenske NY Tid i 1995 (nr.14).

Men direkte populær ble Kadar aldri. Til det var han for fjern. Han hadde ingen utpreget karisma.

Konrad, som selv ble fengslet på et relativt sent tidspunkt, gir en karakteristikk som etter min mening er dekkende:

"Han var en mann med mange ansikter. Det fantes en viss jovialitet og vennlighet hos ham. Han var en bra taktiker. Han var intet ondt menneske. Men han var tvers igjennom lojal mot Sovjetunionen og ettparti-systemet. Jeg kjente til en viss grad kjernen i ungarsk politikk; de hadde to ansikter.

Mange av dem hadde sittet i fengsel, også Kadar. Han satt i et stalinistisk fengsel i fem år. Men før dette hadde han vært med på å henge sin mester og nære venn Laszlo Rajk. Mange år senere besøkte Rajks mor Kadar og klaget over den behandling de hadde gitt hennes sønn. Kadar sa til henne:

Jeg vil ikke ha noen ny Rajk-prosess!

Kadar ble pint av skyldfølelse. Mot livets slutt ble han nesten gal. Han skrev sine memoarer fra morgen til kveld, og om kvelden spiste han opp alt det han hadde skrevet. Kadar var et menneske full av angst. Imre Nagys spøkelse torturerte ham."

Ungarere godt orientert om norsk litteratur

Bidragene i "Gjenklang" viste oss at mange ungarere var generelt bedre orientert om norsk litteratur enn nordmenn om ungarsk. Det er et forhold som har holdt seg helt frem til i dag. Ungarske og sentraleuropeiske skoleungdommer fikk selv under kommunismen en bedre skolering i den europeiske kulturarv enn skoleungdom i det frie Norge fikk. Norske artianere var, bortsett fra latinerne, relativt uvitende om den europeiske kulturarv. Ungarere, polakker, tsjekkere og slovakere var aldri i tvil om at de egentlig tilhørte Europa. De utgjorde et Sentral- eller Mellom-Europa, som med sovjetisk våpenmakt og vestlig svik og forsømmelser hadde fått sin europeiske navlestreng revet over.

Her ligger noe av forklaringen på at det er så liten Europa-interesse i Norge, mens de sentraleuropeiske folk klart vedkjenner seg sin europeiske, selv om forholdet til EU og byråkratene i Brüssel er temmelig problematisk og kan bli enda vanskeligere.

Men anti-europeisk populisme ligger der og ulmer, som vi har sett eksempler på i alle disse land, nå sist i Ungarn.

Populismen truer

Men dette er et fenomen som slett ikke begrenser seg til Ungarn. Populismen truer nesten hele det nye Europa, liksom den ikke er noe ukjent fenomen i vest. Den slår ut i fremmedfrykt som lett går over i fremmedfiendtlighet med antisemittisme og rasisme for øvrig som de mest skremmende elementer. Det spilles på nasjonalistiske strenger, og det er tendenser til etnisk mobilisering og dermed utelukkelse av andre folkegrupper. Og vi ser en generell Europa-skepsis, ikke bare skepsis til EU og kommisjonen i Brüssel.

I Polen har Kaczynski-tvillingene sluppet løs krefter som setter et folk med en stolt kulturhistorie og en heroisk innsats for friheten i et underlig lys. En polsk venn av meg, som var aktiv i Solidaritet, pleier å sitere Karl Marx om at historien begynner med tragedie og gjentar seg som farse.

Det er noe farseaktig over Kaczynski-tvillingenes opptreden, men samtidig er det alvorlig. Deres "Lov og rettferdighetsparti" og særlig de enda mer populistiske regjeringsspartnere, hvorav den ene, bondepopulistene nå har trukket seg, pisket opp grums som man vanligvis venter å finne i reaksjonære og autoritære regimer. Homofile mobbes, dødsstraffen kreves gjeninnført, og det spilles på antisemittiske stemninger, særlig av den ekstreme Radio Marja som myndighetene ikke ville gripe inn over for.

Dessuten nærer regjeringsspartiene opp om en mistro til tyskerne som lenge var fraværende i polsk offentlighet, selv om den lå der i folkedypet og var noe som kunne trekkes frem ved passende anledninger. Glemte ble det faktum at det var Vest-Tyskland (Forbundsrepublikken) som med sjenerøse kreditter og investeringer gjorde livet lettere for polakkene og at det var det gjenforente Tyskland under Helmut Kohl i spissen som åpnet veien for medlemskap i NATO og EU.

Slovakisk populisme

I Slovakia fikk vi i 2006 en ny regjering der det sosialdemokratiske partiet allierte seg med et høyreorientert nasjonalistisk parti for å få flertall i parlamentet. Enkelte av dem angrep det store ungarske mindretall i Slovakia på en så provoserende måte at det førte til skarpe og like farlige motreaksjoner fra ungarske nasjonalister. Vi fikk en sjåvinistisk spiral som verken Slovakia eller Ungarn var tjent med.

Plakater med innskriften "Død over ungarerne" kunne ifølge vesteuropeiske journalister sees på fotballbaner og i gatebildet, og den mer ekstreme Jan Slota kom med anti-ungarske utspill uten at statsminister Robert Fico tok avstand fra dem. Fra slovakisk regjeringsside ble det imidlertid hevdet at det ikke bare var slovakiske, men også ungarske oppviglere som forsøkte å piske opp stemningen i de områder av Slovakia der det bor mange ungarere. Der var det åpenbart en agitatorisk toveistrafikk.

Dette er skadelig for et Slovakia som har gjort en så beundringsverdig innsats etter at populistene Vladimir Meciar måtte gi fra seg regjeringssmakten. Meciar var den viktigste hindring for slovakisk NATO- og EU-

medlemskap. Mange slovakere hevder imidlertid at Meciar har forandret seg. Han er blitt mer pragmatisk og vil ikke ødelegge det Slovakia har oppnådd. Dette gjenstår å se, men etter min mening er Meciar egentlig ingen nasjonalist. Han spilte på nasjonalisme og etniske motsetninger når det passet ham, og han er altså en dreven populist.

De siste årene har Slovakia gjort store økonomiske fremskritt og har tiltrukket seg betydelige utenlandske investorer, ikke minst innen bilindustrien. I vestlig presse omtalte man Slovakia som "Europas Detroit". I motsetning til Ungarn var tiltroen til Slovakia høsten 2006 ikke blitt svekket i internasjonale businesskretser og blant markedsanalytikere.

Daniel Torscher, som er daglig leder for det globale advokatfirmaet Linklaters filial i Bratislava, sa til Dagens Næringsliv:

"Det er overraskende stabilt i Slovakia!"

Men han kunne selvsagt ikke utelukke "at også Slovakia i likhet med Ungarn er sårbare for den politiske utviklingen".

Det er imidlertid et faktum at Slovakia høsten 2006 var den eneste av de såkalte Visegrad-stater (Polen, Tsjekia, Ungarn og Slovakia) som hadde en stabil regjeringssituasjon med et solid parlamentarisk flertall bak.

Men det økonomiske fremskrittet har hatt sin pris. Vanlige mennesker synes ikke de har fått det bedre. Mange mener det var bedre før. Derfor vinner populistene frem, og de som var ansvarlig for den politikk som totalt sett var en fordel for landet, ble straffet av velgerne.

Dette skjer i alle sentral- og østeuropeiske land. Ungarn er altså ikke det eneste, selv om utviklingen der mer dramatisk enn andre steder.

Men selv om det er all grunn til å være på vakt mot populisme og nasjonalisme i denne del av Europa, skal vi, som jeg har understreket, ikke glemme at vi kjenner igjen de samme problemene i Vest-Europa, til tross for at våre demokratier er eldre og ansees for å være mer solide.

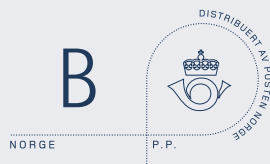
Og en sak er jeg i hvert fall overbevist om i det år vi markerer femtiårsminnet for opprøret i 1956:

det er langt bedre for oss og for sentral- og østeuropeerne at de er med i NATO og EU enn om de hadde blitt stående utenfor. Selv om disse nye medlemmer stiller alliansen- og unionene overfor mange utfordringer, så ville det ha vært enda verre for hele Europa dersom de ikke var blitt trukket inn i det vestlige fellesskap.

Tidligere publikasjoner i denne serien:

- 5-06 **Ambassadør Kai Eide**
NATO Foran toppmøtet i Riga
- 4-06 **Ole Gunnar Austvik**
Oil and gas in the high north - A perspective from Norway
Keith Smith
Russian energy policy and its challenge to western policy makers
- 3-06 **Minister of Foreign Affairs Jonas Gahr Støre**
Old Recipes in a New World? The Challenges of
Multilateralism in the 21st century
Sir Frank Berman
The role of international law for the maintenance of
peace and security
- 2-06 **Jan Erik Grindheim**
EUs sikkerhetspolitiske rolle i internasjonal politikk
- 1-06 **Kristian Åtland**
Fra "Kursk" til "Priz": Ubåtredning som internasjonalt
samarbeidsområde
- 9-05 **Tønne Huitfeldt**
Nordisk sikkerhet
- 8-05 **Alv Jakob Fostervoll, Jamie Shea og Chris Donnelly**
The Fiftieth Anniversary of the Norwegian Atlantic Committee
- 7-05 **Hans Morten Synstnes**
Galileo – et europeisk globalt navigasjonssystem
- 6-05 **Jahn Otto Johansen**
Coming home to Europe? Central and Eastern
Europe in EU and NATO
Nils Morten Udgaard
Eastern Europe's silent revolution
- 5-05 **Jahn Otto Johansen**
Det tyske eksperiment
- 4-05 **Hans Olav Stensli**
The naval dilemma of the early 21st century

- 3-05 **Jørgen Kosmo**
What are the strategic challenges faced by Norway in the years to come?
- Jonas Gahr Støre**
In the new types of conflict we face, how to define and defend humanitarian space?
- 2-05 **Jakub M. Godzimirski, NUPI**
The New Geopolitics of the North?
- 1-05 **Christina Chuen og Ole Reistad:**
"Global Partnership", russiske ubåter og brukt kjernebrensel - internasjonal koordinering av oppgaver og bidrag
- 6-04 **Ole Gunnar Austvik**
Oljens geopolitikk og krigene ved Persiagulfen
- 5-04 **Jan Hovden**
Coping with Vulnerabilities of the Modern Society
- 4-04 **Jørgen Berggrav**
Forsvarsperspektiver i nord
- 3-04 **Jahn Otto Johansen**
NATO og de transatlantiske motsetninger.
-Kortsiktige og langsiktige perspektiver
- 2-04 **Jonas Gahr Støre**
The Role of a Humanitarian Organization in an International Security Operation – a Basis for Cooperation or Basis for Separation?
- 1-04 **Stanley Sloan**
If Effective Transatlantic Security Cooperation is the Question, Is NATO the Answer?
- 6-03 **Franck Orban**
Frankrike og Irak-krigen: Bare i prinsippenes navn?
- 5-03 **Asle Toje and Morten Bremer Mærli**
Norwegian Priorities for the Extended G-8 Global Partnership Against the Spread of Weapons and Materials of Mass Destruction
- 4-03 **Major John Andreas Olsen**
Saddam's Power Base
- 3-03 **Terje Lund**
Terroristbekjempelse og folkeretten
- 2-03 **General Charles A. Horner (ret.)**
Men and Machines in Modern Warfare
- 1-03 **Morten Bremer Mærli**
The Real Weapon of Mass Destruction: Nuclear, biological and chemical warfare in the era of terrorism and "rogue" states

Om forfatteren:

Jahn Otto Johansen (født 3. mai 1934 i Porsgrunn) er norsk journalist og forfatter. Johansen tok artium i 1953 og studerte deretter ved universitetet i Oslo der han tok blant annet geografi og etnografi. Han gjennomførte Forsvarets russiskkurs og var siden Rockefeller-fellow (1961-62) med studier i Warszawa, Moskva og USA.

Hans journalistiske karriere startet med jobb som frilansjournalist i Porsgrunns Dagblad i 1949. Han påbegynte en lang karriere som utenrikskorrespondent i 1956, den gang for Morgenposten. Han var sjefredaktør i Dagbladet fra 1977 til 1984. Johansen begynte å jobbe som utenriksmedarbeider i NRK i 1966. Han var Moskvakorrespondent fra 1975 til 1977, Washingtonkorrespondent 1985 – 1990, deretter utenriksredaktør i fjernsynet fram til han overtok som Berlin-korrespondent fra 1995 til 2000.

Han ble utnevnt til Fritt Ord-professor ved Institutt for medier og kommunikasjon ved Universitetet i Oslo i 2003.

Johansen har skrevet et sekstitalls bøker om Midtøsten, jødisk kultur, anti-semittisme, sigøyerne, USA, Kina, Finland, Sovjetunionen/Rusland, Sentral- og Øst-Europa, om norske og internasjonale kunstnere og om sjømatkultur og debattbøker om mediene.

50 av forelesningene Jahn Otto Johansen har holdt for Atlanterhavskomiteen er utgitt i komiteens skriftserie fra 1975 og fram til i dag.